

URSZULA INTEREWICZ*

GREENERY IN THE HISTORIC AREA OF MARIA KONOPNICKA SQUARE IN SUWAŁKI¹

ZIELEŃ W ZABYTKOWEJ PRZESTRZENI PLACU MARIII KONOPNICKIEJ W SUWAŁKACH²

Abstract

This article presents the history of Maria Konopnicka Square in Suwałki, considering the reshaping the surrounding area during particular epochs of history. Also the concept of modernizing the Square is presented; the modernization being in progress – and the author's own plan for organising the area of the Square is discussed.

Keywords: modernization of urban markets, greenery in public area

Streszczenie

W artykule przedstawiono historię placu Marii Konopnickiej w Suwałkach, uwzględniając przekształcenia przestrzeni, wpisujące ją w poszczególne epoki. Zaprezentowano również koncepcję modernizacji placu, która jest w trakcie realizacji, oraz autorski projekt zagospodarowania jego przestrzeni.

Słowa kluczowe: modernizacja rynków miast, zieleń w przestrzeni publicznej

* MSc Eng. Arch. Urszula Interewicz, Faculty of Civil and Environmental Engineering, Białystok University of Technology.

¹ The article was written based on the master thesis *Modernization of the Maria Konopnicka Square – controversy with results of the competition* (author: Urszula Interewicz; promoter: PhD Eng. Arch. Dorota Gawryluk).

² Artykuł został napisany w oparciu o przygotowywaną pracę magisterską *Modernizacja Placu Marii Konopnickiej w Suwałkach – polemika z wynikami konkursu*, której autorką jest Urszula Interewicz, a promotorem dr inż. arch. Dorota Gawryluk.

1. INTRODUCTION

Suwałki is a city located in the north-east of Poland, in Podlaskie Province. It was founded at the end of the 17th century on the crossroads of Grodno – Kaliningrad and Warsaw – St. Petersburg as a Camaldolese village in the Grand Duchy of Lithuania³.

The Maria Konopnicka Square in Suwałki is a market square situated in the central, historical part of the city. Together with the Old Market (today: Konstytucji 3 Maja Square), and Kościuszki, Noniewiczza and Chłodna streets they create a historic urban–architectonic arrangement in the form of a 19th-century Old Town. The oldest buildings in the frontages of the main streets are small, maximum three-storey, with the ridge directed towards the road. These create a horizontal arrangement with a visible historical dominance in the landscape. The market square is surrounded by historical tenement houses, and is both an administrative and service point. The Maria Konopnicka Square is surrounded by roads of significant transport value. Its central part was densely overgrown with urban greenery before the beginning of the modernization process (September 2012). It was intersected by many pathways with benches to sit on, illumination, and a sculpture of the writer Maria Konopnicka by Bohdan Chmielewski. An additional part of the market square was a non functional fountain with an arranged flowerbed inside. On the market square there were trade and service buildings (a newsstand with public transport tickets, a newsstand with press, a transformer station, a trade pavillon, and a public lavatory). On the eastern part of the square, there were public transport depots on Noniewiczza Street, and a bus bay and taxi rank on the western part.

The Square was created in 1820 and since then it has fulfilled numerous functions, which caused frequent changes in its name. The current name has been in effect since 2008 when the local spatial development plan was enacted. The outline below presents in brief the transformations and the names which were in use in the given periods.

year	evolution	the name in use
1820	Redevelopment of the city, change the function of the old market, create a new space for markets and fairs	The New Market
1868	the market surrounds brick buildings	The bazaar place
1914	The western part was filled with a row of 56 booths with food and products of everyday use	The Marketplace
1944	market position in the part occupied booths and benches for trading	The Main Market Square
1951	move the market on the square market, next to the newly built marts, the marketplace square called the Victory Square	The Victory Square
1963	on the 26 of May 1963 the Monument of Maria Konopnicka was disclosed	The Park of Maria Konopnicka
2008	Since 29.10 on the premises of the Maria Konopnicka Square the local plan of spatial development	The Maria Konopnicka Square
2009	The first competition, named "the Performance of the Maria Konopnicka Square in Suwałki",	
2010	reannouncing the competition on developing the Maria Konopnicka Square	
2011	choice concept by residents	
2012	implementation of the project	

³ J. Bacewicz, *285 lat Suwałk, Suwalszczyzna*, fasc. 2, Stowarzyszenie Kulturalne „Bibliofil” w Suwałkach, Suwałki 2005, 16.

2. THE HISTORY FROM 1820 TO 1949

The spatial development of Suwałki has been determined by its administrative functions carried in the times of the Kingdom of Poland (the city became the capital of the then Augustowskie Province). This resulted in close relations with the provincial authorities and funds for the development of the city. The builder's and order policy began to be implemented in the years 1817-1820⁴.

During the redevelopment of the city and the change in function of the space of the Old Town (in 1837 the Old Town was transformed into a public garden – presently the Konstytucji 3 Maja Park) a need arose to create a new area for markets and fairs. The board of the Augustowskie Province was the owner of the square located at Sejneńska Street. Elements of four neighbouring plots were attached to the already existing one, thus creating a new market square continuing eastwards for about 140 metres. In this way the New Market was delineated (presently the Maria Konopnicka Square), and was hardened in the years 1827–1828 because of the accumulation of water. The New Market was lit with two oil lamps, which were lighted from September to May; from evening till 1 a.m.⁵.

During the period from World War I to 1963 the Marketplace (also called the town market, earlier the bazaar place, presently the Maria Konopnicka Square) was divided into two parts. The western part was filled with a row of 69 booths with food and everyday articles (leather goods, shoes, haberdashery). The eastern part of the place was on market days, that is, two times a week – on Tuesdays and Fridays, surrounded by cartloads with food products delivered by local farmers. A mart destined for fish sale was built in 1962⁶.

3. 1949-2008

After World War II the Main Market Square (Maria Konopnicka Square) with a paved public square was a 1.2 ha big area part occupied by booths, and part occupied with benches on which people traded wheat, dairy products, eggs, farm animals, tools and products used in houses. The fish and meat mart on the Main Market Square operated here over several years after the war, although there were plans for its removal in the spring of 1946 (there was a proposal to create a park there). The next proposal for changing the main function of the square occurred in 1950, when it was planned to move the marketplace to a square at the crossing of Zarzeczce Zielone and 23 Października streets, and the marketplace was to be changed into a symbolic square with a greenstone. Yet, the location in the city centre and the problem of sewage remaining in the square after markets influenced the decision to change the spatial development of the market. This decision was cancelled due to the non-fulfilment of sanitary requirements by the new square on the outskirts of the city. In 1951 the city council decided to move the market to the square market, next to the the newly built marts, and the remaining square was called Victory Square (Plac Zwycięstwa), where the authorities planned to place a Monument of Gratitude to the Red Army (Pomnik Wdzięczności dla Armii Czerwonej) together with a square overgrown with trees and bushes.

⁴ *Suwałki miasto nad Czarną Hańczę*, (ed.) J. Kopciata, Hańcza, Suwałki 2005, 130-134.

⁵ *Ibidem*, 130-134, 136-137, 148, 150-151.

⁶ *Ibidem*, 176, 365.

From the time of liberation to 1975 the city publicized the problem of the lack of greenery⁷. In 1960 the Committee for the building of a monument to Maria Konopnicka was established by initiative of the ZNP branch in Suwałki⁸. Also this reason had an influence over the decision to create a park named after Maria Konopnicka on the premises of the Main Market Square (at that time the Victory Square, now the Maria Konopnicka Square). This endeavour was part of the Białostocki Territory Year celebrated in 1963, which was an element of the national celebrations of the thousandth anniversary of Poland's creation. The development of the park took place in the spring and summer of 1963. The citizens took part in arranging the 0.5 ha big square. The square was prepared by community campaign by the employees of workplaces, schoolchildren and the citizens of Suwałki⁹. However, the greenery was not respected, as the trampled lawns, broken trees and pavements filled with garbage were often seen in the city, which destroyed the effect of the entire endeavour. In order to take care of the greenery a special brigade was created that made the greenstones, supplied the tree stand, prepared the flowerbeds and repaired the pavements¹⁰. In the 60's there was a one-storey trading mart built in the square's southern area, which has now been demolished according to the redevelopment project.

On the 26 of May 1963 the Monument of Maria Konopnicka was unveiled. When the celebrations ended there was a procession of schoolchildren, together with characters from Konopnicka's well known works. The monument presenting the writer with a boy was created by Bohdan Chmielewski. On the plinth was carved a quotation from one of the writer's poems, *Przed Sądem*, "Pójdź dziecię, ja cię uczyc każę" (on the centennial anniversary of the death of the poet, that is on 8 October 2002, a new monument cast in bronze was placed in the square; the old one made of sandstone was moved to the Maria Konopnicka Museum and placed in the garden)¹¹.

The Maria Konopnicka Square, as a valuable public space located in the direct centre of the city, required modernization. By order of the City Investments and Communication Management in Suwałki an inventory of the greenery was compiled by a landscaper with an Master's and Engineer's degree Teresa Pudzianowska. According to this inventory, the square held 189 trees and bushes, of which 102 were decided to be felled, and 34 (including four trees) qualified for transplantation. According to the technical characteristics, among the deciduous trees that are planted on the edges along the streets, making the borders of the square, the dominant trees include several-year old *Populus canadensis* and *Populus italica* with additional *Tilia euchlora* and *Tilia cordata*. Short, shaped hedges made of bushes such as *Ligustrum vulgare*, *Philadelphus coronarius*, *Physocarpus opulifolius* and *Ribes alpinum* were planted on the eastern and western areas of the square. The inside of the square was planted with deciduous trees, several years old, including: *Acer platanoides*, *Populus italica*, *Aesculus hippocastanum*, *Acer saccharinum*, *Populus Simonii*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, singular samples of *Quercus rubra*, *Salix fragilis*,

⁷ *Ibidem*, 526-527.

⁸ J. Bacewicz, *Ulicami i uliczkami Suwałk*, Wydawnictwo „Mirostaw Basiewicz”, Suwałki 2008, 70.

⁹ Z. Filipowicz, *Konopnicka w Suwałkach*, Hańcza, Suwałki 1996, 37.

¹⁰ *Ibidem*, 36-37.

¹¹ J. Bacewicz, *Ulicami...*

Robinia pseudoacacia, and small trees, including *Crataegus oxyacantha*, *Malus sp.*, *Prunus divaricata*, and *Rhus typhina*. In the case of coniferous trees, the following were inventorised: *Larix decidua*, *Picea pungens*, *Picea abies*, *Abies alba*, *Abies concolor*, *Thuja occidentalis*, as well as the coniferous bushes *Juniperus sabina* and *Juniperus communis*. The majority of the deciduous trees, particularly the *Populus* had withered boughs and decayed trunks, other had their treetops broken and withered branches, or, like *Salix fragilis*, were polled. In the best condition were the following: *Acer platanoides*, *Aesculus hippocastanum*, *Acer saccharinum*, *Tilia cordata*, *Quercus rubra*, *Abies alba*, and *Picea pungens*.

The first arrangements concerning the future of the square were made during a conference at the City Hall which took place in autumn 2004. In June 2006, on the order of the investor – the City Investments and Communication Management in Suwałki – a Development Plan for the Maria Konopnicka Square in Suwałki was drawn up, and has been undertaken by an architect with a Master's and Engineer's degree, Andrzej Horodeński, and prepared by an architect with a Master's and Engineer's degree, Małgorzata Hościło. This plan assumes leaving the exciting, healthy greenery and its densification. The greenery in the Plan is a vital element of the square – the square that has been created in the place of the former New Market. This Plan, however, has not been implemented.

4. FROM 2008 TO TODAY

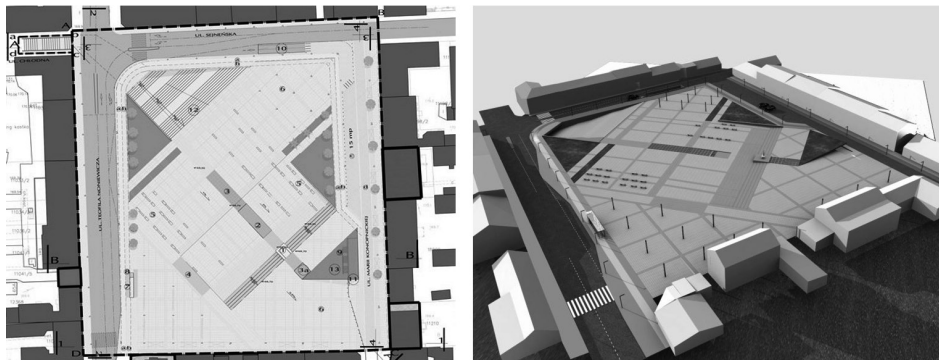
Since 29.10.2008, the premises of the Maria Konopnicka Square has been covered by the local plan of spatial development (MPZP) that published in the Official Journal of the Podlaskie Province, No 301, section 3086, dated 3.12.2008. The MPZP dedicates the area growing with greenery as a city square which is to become an open area to organise mass events, temporary outdoor exhibitions and trade spot, as well as other forms of outdoor activities, including art galleries, occasional exhibitions, etc. The Official Journal grants permission to remove the greenery in cases which are justified in the project, changes to the communication grid, and the creation of an underground car park under the surface of the square. In connection with the forthcoming 100 anniversary of the poet's death the authorities decided to return to the idea of modernizing the square. This endeavour resulted in two architectonic competitions, and numerous consultations with architects from Poland and other Baltic states. Eventually, the citizens and the mayor had the right to vote in choosing the project, as they were willing to keep the greenery on the square.

The possibility of modernizing and changing the function of the park with the remaining greenery occurred thanks to the subsidy for the project and documentations of the project called TRANS-IN-FORM Baltic Sea Region Programme 2007–2013, and funds from the European Regional Development Fund and the Kingdom of Norway¹².

The first competition, named "the Performance of the Concept of the Public Area development of the Maria Konopnicka Square in Suwałki", organised by the city of Suwałki was settled on 7.07.2009. The first prize was won by Atelier ZETTA (Ill. 1–2) with a team composed of the Architect Master's and Engineer's Degree

¹² A. Szyszko, *Plac zamiast parku*, „Tygodnik Suwalski”, nr 38/1133, 25.09.2012, 6.

Zenon Zabagło, the Architect Master's and Engineer's Degree Urszula Bednarz, the Architect Master's and Engineer's Degree Krzysztof Gawętko, the Architect Master's and Engineer's Degree Monika Kuliś, the Architect Master's and Engineer's Degree Justyna Małyżko. The designers proposed to create a city square in the form of an emblematic city area with the function of outdoor activities. Two ideas were proposed in the project: basic and expanded. The expanded project opted for joining the two main city squares with a safe passage through Noniewiczza Street, services in an underground passage, and an underground multi-space car park under the surface of the square¹³.

- III. 1-2. The concept of organising the area of Maria Konopnicka Square. First Prize in the first stage of the competition for Atelier Zetta (City Council's Office of Suwałki)
- II. 1-2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego placu Marii Konopnickiej. I nagroda w I etapie konkursu dla Atelier Zetta (Urząd Miasta w Suwałkach)

The second prize was given to the team lead by the Architect Master's and Engineer's Degree Sławomir Paszkowski, composed of Łukasz Łanczkowski (a student of Architecture and City Planning at the Politechnika Wrocławska) and Magdalena Sowul (a student of Landscape Architecture at the Uniwersytet Przyrodniczy in Wrocław. The project was inspired by the geological genesis of Suwalszczyzna, which resulted in projecting the form of the architectonic relief. An additional element diversifying the project was the design of a scheme for the bank of Czarna Hańcza river in the form of a flume covered with glass under which water flows in the parquet floor¹⁴.

It was decided that the first prize project was too costly and did not fulfill the expectations of both the citizens and city authorities.

A series of informative-promotional meetings called "Interactive public areas" began on 19.05.2010 in Suwałki, concerning the specifics of the "Trans-in-Form" project, within the framework of which 11 partners from 8 countries from the Baltic Sea region could implement changes that aimed at enhancing the attractiveness of public areas. Within the framework of the meetings a conference and workshops were organised. During this meeting international specialists decided that greenery should remain on the square. Thinking out the tree stand could create an atmosphere of free space,

¹³ http://www.suwalki.info/wiadomosci-6601-Plac_Marii_Konopnickiej_z_fontanna_i_spizowym_pomnikiem.html (access: 28.12.2010).

¹⁴ http://www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=527 (access: 23.08.2013).

enriched with fountains and coffee bars, changing the traffic round the square – these were some of the proposals of the specialists. Also there was a suggestion to reannounce the competition for developing Maria Konopnicka Square¹⁵.

The competition organised by the Town Hall was settled on 31.12.2010. At the scheduled time 15 projects were turned in, of which 6 were disqualified. The jury chose the winning work out of 9 projects. As the Competition Jury failed to choose a project that would win the competition, the citizens had a chance to give their vote. Public consultations concerning the development of the square were carried out from 31.01 to 2.03.2011, during which it was possible to vote for the chosen project both electronically and through a special assessment card that could be sent by mail to the office or put into a ballot box in the City Hall, inserted in the magazine "Tygodnik Suwalski".

The author of the project that was chosen by both the citizens and mayor of Suwałki is Ireneusz Maksymiuk from Białystok, an architect with his own workplace AIM (Ill. 3–4). The organic forms that he proposed had the goal of returning the historical character of the city square and referring to the postglacial landscape of the Suwalszczyzna region. The most accented area in the project is the corner of Noniewiczza, Chłodna and Sejneńska streets. The arrangement of the parquet directs attention to the attractions located in different parts of the square. The element that joins the parquet with the monument to the writer and an interactive bench connected to the amphitheatre with a fountain by a water line. The green islands with lawn are situated in the places where healthy trees remain¹⁶.

Ill. 3-4. The winning concept of organising the area of Maria Konopnicka Square, chosen by the inhabitants and the Mayor of Suwałki (City Council's Office of Suwałki)

Il. 3-4. Zwycięska koncepcja zagospodarowania przestrzennego placu Marii Konopnickiej, wybrana przez mieszkańców oraz Prezydenta Miasta Suwałk (Urząd Miejski w Suwałkach)

Presently on the premises of the square about 30 trees have been left. These are: *Acer platanoides*, *Aesculus hippocastanum*, *Acer saccharinum*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, *Quercus rubra*, *Picea abies*, *Abies alba*, *Thuja occidentalis*. In the modernization project, the planting of *Robinia pseudoacacia*, 'Umbraculifera', is foreseen along the main Noniewiczza street in order to fill the existing planting on this street and in the centre of the square there is a project to plant *Betula utilis*, 'Doorenbos'.

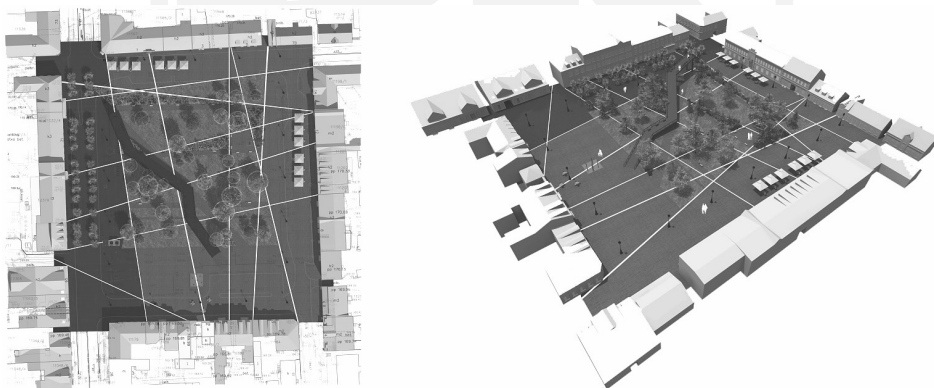
¹⁵ Fontanna i gra świateł w nowym Parku Konopnickiej, http://www.suwalki.info/wiadomosci-8280-Fontanna_i_gra_swiateł_w_nowym_Parku_Konopnickiej.html (access: 28.12.2010).

¹⁶ www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=716 (access: 15.07.2013).

5. THE AUTHOR'S PROJECT FOR THE DEVELOPMENT OF MARIA KONOPNICKA SQUARE IN SUWAŁKI

The conceptual project for the development of Maria Konopnicka Square in Suwałki (Ill. 5–6) is the author's idea created as a reaction to the needs of the users. The casual compositional line divides the particular areas of the square, and makes geometrical shapes enriched with elements of landscaping. The new spatial concept allows for both active and passive relaxation. The sightseeing footbridge makes it possible to admire the view of the historic town from another perspective. The square is green; its vital elements are the trees. Leaving the healthy plants and enriching their diversity with plants that are resistant to low temperatures and pollution (*Acer platanoides*, *Tilia corda*, *Betula pendula* and *Prunus xeminens* 'Umbraculifera') will enable the creation of an enclave of greenery in the city. Research in the history of the city enabled careful analysis of the historical, social and spatial conditions of the square. This led to a conception of a public area, a place for social integration, immersed in greenery, and separated from traffic. It can be said that the designed square meets the expectations of its users, is elastic and absorbs the historical background, being at the same time an integral part of it. The proposed concept has the characteristics of a hybrid space. It is composed of three levels. The underground level is the layout of the streets and the underground car park, above it a green city square has been created, which can be admired from the footpath, constituting the third level.

The aim of this project is not only to improve the quality of the square, but most of all to attract attention to the treasure that Suwałki has – a unique urban arrangement dating back to the 19th century which can be admired from the footpath directed towards the oldest part of the city. Despite the modern forms of development, it has become possible to enter it into its historic surroundings thanks to stylized lighting and appropriately designed landscape features. The geometrical shapes emphasise the historical buildings, add emblematic character, and suit the existing state, particularly in terms of the greenery – trees and bushes. Appropriate placement of flowerbeds leads to a smaller square with the monument to the writer and also divides the space that is expositional in character.

III. 5-6. The author's project for modernizing Maria Konopnicka Square (author's figure)

II. 5-6. Autorski projekt modernizacji placu Marii Konopnickiej (rys. autora)

6. SUMMARY

Maria Konopnicka Square has an interesting history. Formerly it was a place full of life, where trade was the source of power. In the years 1989–2012 it became neglected, avoided by the citizens, actually repulsive, and if it were not for being an important transport centre, it would have become completely forgotten. The need for modernization was evident. The landscape, in particular the urban landscape is a living structure, adjusting to the changes taking place together with the development of the city. This development also carries both the hope for improvement and the threat of changes. If the space experiences changes, as in the case of Maria Konopnicka Square, this will have an influence on the improvement of the quality not only of this space but also its surroundings and the city.

During the modernization of urban spaces, historic forms should be preserved in a symbolic way. The characteristic urban arrangement, the historic frontage of the market square, pivoting viewpoints, and the view of the city centre in a way comprise the identity of the city and embody its cultural heritage. A vital though often underestimated element is the greenery which, despite its vulnerability to change, as with the architectonic elements, is also part of the history of the place and creates its identity, the greenery expresses the changing needs of the citizens. In this sense, the presence of greenery in the square is the logical crowning of the changes that take place in its space just as with the other historical functions that have occurred. The development and orderliness of the greenery in the square, which has existed for 50 years, is a process of revitalizing the centre of the city, and will return this space to the city and its inhabitants.

REFERENCES

- BACEWICZ J., *Ulicami i uliczkami Suwałk*, Wydawnictwo „Mirostaw Basiewicz”, Suwałki 2008.
- BACEWICZ J., *285 lat Suwałk*, *Suwalszczyzna*, z. 2, Stowarzyszenie Kulturalne „Bibliofil” w Suwałkach, Suwałki 2005.
- FILIPOWICZ Z., *Konopnicka w Suwałkach*, Hańcza, Suwałki 1996.
- Suwałki miasto nad Czarną Hańczą*, (ed.) J. Kopciata, Hańcza, Suwałki 2005.
- SZYSZKO A., *Plac zamiast parku*, „Tygodnik Suwałki”, nr 38/1133, 25.09.2012.
http://www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=716 (access: 15.07.2013).
- http://www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=527 (access: 23.08.2013).
- http://www.suwalki.info/wiadomosci-6601-Plac_Marii_Konopnickiej_z_fontanna_i_spizowym_pomnikiem.html (access: 28.12.2010).

1. WSTĘP

Suwałki to miasto położone w północno-wschodniej Polsce w województwie podlaskim. Powstało pod koniec XVII wieku na przecięciu dróg w kierunku Grodno-Kaliningrad oraz Warszawa–Petersburg jako kamedulska wieś w Wielkim Księstwie Litewskim¹⁷.

¹⁷ J. Bacewicz, *285 lat Suwałk*, *Suwalszczyzna*, z. 2, Stowarzyszenie Kulturalne „Bibliofil” w Suwałkach, Suwałki 2005, 16.

Plac Marii Konopnickiej w Suwałkach jest placem miejskim położonym w centralnej, historycznej części miasta. Wraz ze Starym Rynkiem (obecnie Park Konstytucji 3 Maja), ulicami Kościuszki, Noniewicza oraz Chłodną tworzy zabytkowy układ urbanistyczno-architektoniczny w postaci XIX-wiecznej starówki. Najstarsze budynki w pierzejach głównych ulic są niskie, maksymalnie trój kondygnacyjne, skierowane kalenicowo do drogi. Tworzą układ horyzontalny z widocznymi w krajobrazie dominantami historycznymi. Plac otaczają zabytkowe kamienice, które pełnią funkcje usługowe oraz administracyjne. Plac Marii Konopnickiej otoczony jest z czterech stron drogami o dużym znaczeniu komunikacyjnym. Jego centralną część przed rozpoczęciem realizacji modernizacji (wrzesień 2012) gęsto porastała zieleń parkowa. Przecinała ją sieć ścieżek spacerowych, przy których usytuowane były ławki i oświetlenie oraz pomnik pisarki Marii Konopnickiej autorstwa Bohdana Chmielewskiego. Dodatkowym wyposażeniem placu była nieczynna fontanna z zaaranżowanym wewnątrz kwiatnikiem. Na terenie placu funkcjonowała zabudowa handlowa i użytkowa (kiosk z biletami komunikacji miejskiej, kiosk z prasą, budynek stacji transformatorowej, pawilon handlowy, szaleł miejski). Przy placu od strony wschodniej, przy ul. Noniewicza, znajdują się przystanki komunikacji miejskiej, natomiast od strony zachodniej – zatoczka autobusowa i postój taksówek.

Plac powstał w 1820 roku i od tego czasu pełnił wiele funkcji, które przekładały się na częste zmiany nazewnictwa placu. Obecna nazwa obowiązuje od 2008 roku od czasu uchwalenia na tym obszarze miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP)¹⁸. Schemat poniżej przedstawia w skrócie przekształcenia oraz obowiązujące w danym okresie nazwy.

Historia Placu Marii Konopnickiej w Suwałkach

rok	przekształcenia	obowiązująca nazwa
1820	przebudowa miasta, zmiana funkcji Rynku Starego, stworzenie nowego miejsca dla targów i jarmarków	Nowy Rynek
1868	wybrukowany rynek otacza zabudowa murowana	Plac Bazarny
1914	w zachodniej części rynku stanęło 56 budek, w których handlowano drobnymi towarami żywnościowymi	Rynek Targowy/Rynek Miejski
1944	rynek w części zajmowały stoiska – budki i ławy do handlowania	Rynek Główny
1951	przeniesienie targowiska na rynek sienny, projekt skweru z pomnikiem wdzięczności dla Armii Czerwonej	Plac Zwycięstwa
1963	26 maja odsłonięcie pomnika Marii Konopnickiej i oddanie nowo urządzonego skweru do użytku	Park Marii Konopnickiej
2008	powstanie MPZP i pomysł zmiany Parku na Plac Marii Konopnickiej	Plac Marii Konopnickiej
2009	ogłoszenie konkursu architektonicznego na jego zagospodarowanie	
2010	ogłoszenie kolejnego konkursu architektonicznego	
2011	wybór koncepcji placu przez mieszkańców	
2012	realizacja projektu modernizacji	

¹⁸ MPZP uchwalony uchwałą Rady Miejskiej Nr XXVIII/269/08 z dnia 29 października 2008 r., opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego, Nr 301, poz. 3086, z 3 grudnia 2008 r.

2. HISTORIA OD 1820 DO 1949 ROKU

Suwatki swój rozwój przestrzenny zawdzięczają prowadzonym w czasach Królestwa Polskiego funkcjom administracyjnym (miasto stało się stolicą województwa augustowskiego). Łączyło się to z opieką władz wojewódzkich oraz środkami finansowymi na rozwój miasta. W latach 1817-1820 zaczęto realizację polityki budowlano-porządkowej¹⁹.

Podczas przebudowy miasta oraz zmiany funkcji przestrzeni Starego Rynku (w 1837 roku Rynek Stary został przekształcony na ogród miejski – obecnie Park Konstytucji 3 Maja) pojawiła się potrzeba znalezienia nowego miejsca na odbywające się w tym miejscu targi i jarmarki. Komisja województwa augustowskiego była właścicielem placu przy ul. Sejneńskiej. Do istniejącej działki dokupiono fragmenty czterech sąsiednich. Nowo powstały prostokątny plac ciągnął się w kierunku wschodnim na głębokość około 140 m. W ten sposób wytyczony został Nowy Rynek (obecnie plac Marii Konopnickiej), który utwardzono w latach 1827-1828 z powodu gromadzenia się wody. Nowy Rynek oświetlony był dwiema latarniami olejowymi, które zapalały od września do maja, od zmierzchu do pierwszej w nocy²⁰.

W okresie od I wojny światowej do 1963 roku Rynek Targowy (nazywany również rynkiem miejskim, wcześniej placem bazarowym, a obecnie placem Marii Konopnickiej) podzielony był na dwie części. W części zachodniej usytuowany był rząd 69 budek z artykułami żywnościowymi oraz przedmiotami codziennego użytku (galanteria, buty, pasmanteria). We wschodniej część placu w dni targowe, tj. dwa razy w tygodniu – we wtorki i piątki, ustawiały się wozy z artykułami żywnościowymi dostarczonymi przez okolicznych rolników. W 1926 roku na rynku wybudowano hale przeznaczone do handlu rybami²¹.

3. LATA 1949-2008

Po II wojnie światowej Rynek Główny (plac Marii Konopnickiej) z wybrukowanym placem zajmował powierzchnię 1,2 ha, której część zajmowały stoiska – budki, a część ławy, na których handlowano zbożem, nabiałem, jajami, zwierzętami hodowlanymi, narzędziami oraz przedmiotami domowego użytku. Targowisko mięsno-nabiałowe na Rynku Głównym funkcjonowało w tym miejscu jeszcze przez kilkanaście lat po wojnie, choć plany jego likwidacji pojawiły się wiosną 1946 roku (padła propozycja założenia w tym miejscu parku). Następna propozycja zmiany funkcji placu pojawiła się w 1950 roku, kiedy to planowano przeniesienie targowiska na plac u zbiegu ul. Zarzecze Zielone i 23 Października, natomiast plac targowy miał zmienić się na plac reprezentacyjny z zieleńcem. Na decyzję o zmianie zagospodarowania przestrzeni rynku wpływała jego lokalizacja w centrum miasta oraz problem nieczystości pozostawianych na placu po odbywających się w tym miejscu targach. Decyzja ta została anulowana z powodu niespełniania wymogów sanitarnych przez nowy plac na peryferiach miasta. W 1951 roku rada miejska postanowiła przenieść rynek na rynek sienny, obok nowo wybudowanych hal targowych, a miejsce po targowisku nazwała placem Zwycięstwa, gdzie planowano wznieść pomnik wdzięczności dla Armii Czerwonej wraz ze skwerem porośniętym drzewami i krzewami.

¹⁹ *Suwatki miasto nad Czarną Hańczą*, (red.) J. Kopciata, Hańcza, Suwatki 2005, 130-134.

²⁰ *Ibidem*, 130-134, 136-137, 148, 150-151.

²¹ *Ibidem*, 176, 365.

Od czasu wyzwolenia do 1975 roku w mieście nagłośniony był problem niedostatku zieleni²². W 1960 roku powołany został z inicjatywy Suwalskiego Oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego Komitet Budowy Pomnika Marii Konopnickiej²³. Również ten powód zawarzył o decyzji urzędnika na terenie Rynku Głównego (ówczesnie placu Zwycięstwa, a obecnie placu Marii Konopnickiej) parku imienia Marii Konopnickiej. Przedsięwzięcie to było częścią obchodzonego w 1963 roku w Suwałkach Roku Ziemi Białostockiej, który wchodził w program ogólnopolskich uroczystości z okazji Tysiąclecia Państwa Polskiego. Prace nad parkiem zostały przeprowadzone wiosną i latem 1963 roku. W urządzeniu parku o powierzchni ponad pół hektara w dużej mierze pomogli mieszkańcy miasta. Skwer został urządzony w czynie społecznym przez pracowników zakładów pracy, młodzież szkolną i mieszkańców Suwałk²⁴. Zieleń jednak nie była szanowana – zdeptane trawniki, połamane drzewa i zaśmiecone chodniki były częstym widokiem w mieście, dlatego też efekty tego przedsięwzięcia były marnowane. W celu opieki nad zielenią została wydzielona specjalna ekipa, która wykonywała zieleńce, uzupełniała drzewostan, urządziła rabaty i klomby na kwiaty, remontowała alejki. W latach 60. XX wieku na terenie placu wybudowano w południowej części parterowy pawilon handlowy, który obecnie został w ramach przebudowy rozebrany.

26 maja 1963 roku odsłonięto pomnik pisarki. Po uroczystości ulicami Suwałk przemarszerował pochód młodzieży szkolnej z postaciami ze znanych bajek, wierszy i nowel Konopnickiej²⁵. Pomnik, przedstawiający pisarkę z dzieckiem, wykonał Bohdan Chmielewski. Na cokole wykuto napis z wiersza *Przed Sądem*: „Pójdź dziecię, ja cię uczyć każę”²⁶ (8 października 2010 roku, w setną rocznicę śmierci poetki, ustawiono w parku nowy, odlany w brązie pomnik Konopnickiej, którego autorem jest również Bohdan Chmielewski; stary pomnik z piaskowca został przeniesiony do Muzeum Marii Konopnickiej i ustawiony w ogrodzie)²⁷.

Plac Marii Konopnickiej, jako cenna przestrzeń publiczna, znajdująca się w ścisłym śródmieściu, wymagała modernizacji. W czerwcu 2003 roku wykonano na zlecenie Miejskiej Dyrekcji Inwestycji i Komunikacji w Suwałkach inwentaryzację zieleni, sporządzoną przez architekta krajobrazu mgr inż. Teresę Pudzianowską. Według inwentaryzacji na placu rośło 189 drzew i krzewów, z których 102 przewidziano do usunięcia, a 34 (w tym cztery drzewa) zostały zakwalifikowane do przesadzenia. Według opisu technicznego wśród drzew liściastych dominowały kilkudziesięcioletnie *Populus canadensis* (topole kanadyjskie) i *Populus italica* (topole włoskie), z domieszką *Tilia euchlora* (lip krymskich) i *Tilia cordata* (lip drobnolistnych), posadzone na obrzeżach, wzdłuż ulic, wyznaczające granice. Niskie, formowane żywopłoty z krzewów takich jak: *Ligustrum vulgare* (ligustr pospolity), *Philadelphus coronarius* (jaśminowiec wonny), *Physocarpus opulifolius* (pęcherznica kalinolistna) i *Ribes alpinum* (porzeczka alpejska), nasadzone były od strony wschodniej i zachodniej placu. Jego wnętrze gęsto wypełniały kilkudziesięcioletnie drzewa liściaste, takie jak: *Acer platanoides* (klon pospolity), *Populus italica* (topole włoskie), *Aesculus hippocastanum* (kasztanowce białe), *Acer*

²² *Ibidem*, 526-527.

²³ J. Bacewicz, *Ulicami i uliczkami Suwałk*, Wydawnictwo „Mirostaw Basiewicz”, Suwałki 2008, 70.

²⁴ Z. Filipowicz, *Konopnicka w Suwałkach*, Hańcza, Suwałki 1996, 37.

²⁵ *Ibidem*, 36-37.

²⁶ J. Bacewicz, *Ulicami...*, 70.

²⁷ <http://www.um.suwalki.pl/page.php?id=2740> (dostęp: 5.01.2013).

saccharinum (klony srebrzyste), *Populus Simonii* (topole Simona), *Fraxinus excelsior* (jesion wynioste), *Tilia cordata* (lipy drobnolistne), pojedyncze okazy: *Quercus rubra* (dąb czerwony), *Salix fragilis* (wierzba krucha), *Robinia pseudoacacia* (robinia akacja) oraz niewielkie drzewa: *Crataegus oxyacantha* (głóg dwuszyjkowy), *Malus sp.* (jabłoń), *Prunus divaricata* (śliwa atycza), *Rhus typhina* (sumak octowiec). Z drzew iglastych zinventaryzowano takie gatunki jak: *Larix decidua* (modrzew europejski), *Picea pungens* (świerki kłujące), *Picea abies* (świerki pospolite), *Abies alba* (jodła biała), *Abies concolor* (jodła kalifornijska), *Thuja occidentalis* (żywotnik zachodni) oraz krzewy iglaste *Juniperus sabina* (jąłowiec sabiński), *Juniperus communis* (jąłowiec pospolity). Większość drzew liściastych, zwłaszcza *Populus* (topole), miały uschnięte konary oraz spróchniałe pnie, inne drzewa zaś miały złamane wierzchołki koron, uschnięte gałęzie, a *Salix fragilis* (wierzba krucha) była ogłowiona. W najlepszym stanie zdrowotnym były *Acer platanoides* (klon pospolity), *Aesculus hippocastanum* (kasztanowce białe), *Acer saccharinum* (klony srebrzyste), *Tilia cordata* (lipy drobnolistne), *Quercus rubra* (dąb czerwony), *Abies alba* (jodła biała), *Picea pungens* (świerki kłujące).

Pierwsze ustalenia dotyczące przyszłości placu pochodzą z narady Urzędu Miasta, która odbyła się jesienią 2004 roku. W czerwcu 2006 roku na zlecenie inwestora – Miejskiej Dyrekcji Inwestycji i Komunikacji w Suwałkach – powstała koncepcja zagospodarowania terenu parku im. Marii Konopnickiej w Suwałkach, wykonana przez projektanta mgr. inż. arch. Andrzeja Horodeńskiego, a opracowana przez mgr inż. arch. Małgorzatę Hościło. Koncepcja ta zakładała pozostawienie istniejącej zdrowej zieleni oraz jej dogęszczenie. Zielen w tej koncepcji jest najważniejszym elementem parku – skweru, który powstał w miejscu dawnego Nowego Rynku. Koncepcja ta nie została jednak zrealizowana.

4. OD 2008 DO DZIŚ

Od 29 października 2008 roku na obszarze placu Marii Konopnickiej obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP), opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego, Nr 301, poz. 3086, z 3 grudnia 2008 roku. MPZP przeznaczą obszar porastający zielenią pod plac miejski, który ma stać się otwartą przestrzenią do organizowania imprez masowych, czasowego ustawiania plenerowych form wystawienniczo-handlowych oraz innych obiektów, plenerowych galerii sztuki, wystaw okolicznościowych itp. Dopuszcza likwidację zieleni w przypadku uzasadnionym w rozwiązaniu projektowym, jak również zmianę komunikacji oraz stworzenie parkingu podziemnego pod płytą placu.

W związku ze zbliżającymi się obchodami setnej rocznicy śmierci poetki postanowiono powrócić do tematu modernizacji placu. Efektem tego przedsięwzięcia były dwa konkursy architektoniczne, a także liczne konsultacje z architektami z Polski oraz z krajów nadbałtyckich. Ostatecznie głos w wyborze koncepcji realizowanej mieli mieszkańcy, którzy pragnęli zachować istniejącą zielen na placu, oraz prezydent miasta.

Możliwość modernizacji parku i zmiany jego funkcji na plac z zachowaniem zieleni pojawiła się dzięki dotacji na projekt i dokumentację z projektu TRANS-IN-FORM Baltic Sea Region Programme 2007–2013 oraz z funduszy Unii Europejskiej Europejskiego Funduszu Regionalnego i Królestwa Norwegii²⁸.

²⁸ A. Szyszko, *Plac zamiast parku*, „Tygodnik Suwalski”, nr 38/1133, 25.09.2012, 6.

Pierwszy konkurs na „Wykonanie koncepcji zagospodarowania przestrzeni publicznej placu Marii Konopnickiej w Suwałkach”, organizowany przez miasto Suwałki, rozstrzygnięty został 7 lipca 2009 roku. Pierwszą nagrodę w konkursie przyznano Atelier ZETTA (Il. 1–2) z zespołem w składzie mgr inż. arch. Zenon Zabagło, mgr inż. arch. Urszula Bednarz, mgr inż. arch. Krzysztof Gawętko, mgr inż. arch. Monika Kuliś, mgr inż. arch. Justyna Matyszko. Projektanci zaproponowali wykreowanie placu miejskiego jako reprezentacyjnej przestrzeni miasta, z wprowadzonymi funkcjami na świeżym powietrzu. W projekcie zaproponowano dwa warianty: podstawowy i rozszerzony. Wariant rozszerzony zakładał połączenie dwóch głównych placów miejskich z bezkolizyjnym przejściem przez ul. Noniewiczza, z usługami w pasażu podziemnym, oraz wprowadzenie garażu podziemnego wielostanowiskowego pod posadzką placu²⁹.

Drugą nagrodę przyznano zespołowi projektantów pod kierownictwem mgr. inż. arch. Sławomira Paszkowskiego, w skład którego weszli również Łukasz Łanczkowski, student Architektury i Urbanistyki Politechniki Wrocławskiej, oraz Magdalena Sowul, studentka Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. Projekt zainspirowany był genezą geologiczną Suwalszczyzny, której efektem było zaprojektowanie formy architektonicznej rzeźby. Dodatkowym elementem urozmaicenia projektu było zaprojektowanie w posadzce schematu biegu rzeki Czarnej Hańczy w postaci koryta przykrytego taflą szkła, pod którą przepływa woda³⁰.

Zdecydowano, że nagrodzony pierwszą nagrodą projekt był zbyt kosztowny i nie spełniał oczekiwań zarówno mieszkańców, jak i władz miasta.

19 maja 2010 roku w Suwałkach rozpoczęto cykl spotkań informacyjno-promocyjnych pt. „Interaktywne przestrzenie publiczne”, dotyczących szczegółów projektu „Trans-in-Form”, w ramach którego 11 partnerów z 8 krajów regionu Morza Bałtyckiego mogło wprowadzić zmiany uatrakcyjnienia przestrzeni publicznych. W ramach spotkań urządzono konferencję i warsztaty, a specjaliści z zagranicy stwierdzili, że na placu musi pozostać zieleń. Przerzedzenie drzewostanu miałoby stworzyć poczucie otwartej przestrzeni, wzbogaconej w fontanny oraz kawiarenki, proponowano również zmianę organizacji ruchu wokół placu. Podczas spotkań powstał pomysł na ponowne ogłoszenie konkursu na zagospodarowanie placu Marii Konopnickiej³¹.

Konkurs organizowany przez Urząd Miejski rozstrzygnięty został 31 grudnia 2010 roku. W wyznaczonym terminie wpłynęło 15 projektów, z których 6 zostało zdyskwalifikowanych. Jury konkursowe wybierało zwycięską koncepcję spośród 9 prac projektowych. Ponieważ sąd konkursowy nie wybrał żadnej z koncepcji, rozstrzygający głos mieli mieszkańcy miasta. Przeprowadzono konsultacje społeczne w dniach 31 stycznia – 2 marca 2011 roku, dotyczące koncepcji zagospodarowania placu. Na wybrany przez siebie projekt można było zgłaszać w formie elektronicznej, jak również przez specjalną kartę oceny zamieszczoną w „Tygodniku Suwalskim”, którą można było przestać pocztą na adres urzędu lub wrzucić do urny w portierni ratusza.

Autorem projektu, który został wybrany zarówno przez mieszkańców, jak i prezydenta miasta, jest pracownia AIM arch. Ireneusza Maksymiuka z Białegostoku (Il. 3–4). Zaproponowane organiczne formy miały na celu przywrócenie historycznego charakteru placu miejskiego oraz nawiązanie do polodowcowego krajobrazu

²⁹ http://www.suwalki.info/wiadomosci-6601-Plac_Marii_Konopnickiej_z_fontanna_i_spizowym_pomnikiem.html (dostęp: 28.12.2010).

³⁰ http://www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=527 (dostęp: 23.08.2013).

³¹ *Fontanna i gra świateł w nowym Parku Konopnickiej*, http://www.suwalki.info/wiadomosci-8280_Fontanna_i_gra_swiateł_w_nowym_Parku_Konopnickiej.html (dostęp: 28.12.2010).

Suwalszczyzny. W projekcie akcentowany jest narożnik ulic Noniewiczza, Chłodnej i Sejneńskiej. Układ posadzek ma naprowadzać na atrakcje rozmieszczone w różnych częściach placu. Elementem łączącym posadzkę jest linia wodna, biegnąca przez pomnik pisarki z interaktywną ławeczką do amfiteatru z fontanną. Zielone wyspy z trawnikiem znajdują się w miejscach, gdzie pozostawiono zdrowe drzewa³².

Obecnie na terenie placu pozostawiono około 30 drzew. Są to *Acer platanoides* (klon pospolity), *Aesculus hippocastanum* (kasztanowce białe), *Acer saccharinum* (klon srebrzysty), *Fraxinus excelsior* (jesiony wyniosłe), *Tilia cordata* (lipy drobnolistne), *Quercus rubra* (dąb czerwony), *Picea abies* (świerki pospolite), *Abies alba* (jodła biała), *Thuja occidentalis* (żywotnik zachodni). W projekcie modernizacji nowe nasadzenia z *Robinia pseudoacacia* (robinii akacjowej) 'Umbraculifera' są przewidziane wzdłuż głównej ulicy Noniewiczza w celu dopełniania istniejących nasadzeń przy tej ulicy, a we wnętrzu placu projektowane są nasadzenia z *Betula utilis* (brzoza pożyteczna) 'Doorenbos'.

5. AUTORSKI PROJEKT ZAGOSPODAROWANIA PLACU MARII KONOPNICKIEJ W SUWAŁKACH

Autorski projekt zagospodarowania placu Marii Konopnickiej w Suwałkach (Il. 5–6) jest odpowiedzią na różne potrzeby użytkowników miejskiej przestrzeni publicznej. Przeprowadzone analizy uwarunkowań historycznych, społecznych oraz przestrzennych placu pozwoliły na wykreowanie miejsca integracji społecznej. Zanurzony w zieleni współczesny plac miejski, odseparowany od ruchu samochodowego, wychodzi naprzeciw oczekiwaniom użytkownika, tworząc integralną całość z historycznym otoczeniem. Zaproponowana koncepcja posiada cechy przestrzeni hybrydowej. Jest ona złożona z trzech poziomów. Podziemną kondygnację tworzy układ ulic oraz parking (poziom pierwszy), nad nią znajduje się zielony plac miejski (poziom drugi), który można podziwiać z platformy widokowej (poziom trzeci). Celem tego projektu jest nie tylko poprawa jakości użytkowej placu, ale przede wszystkim zwrócenie uwagi na skarb, jaki mają Suwałki – unikalny układ urbanistyczny pochodzący z XIX wieku. Nowa koncepcja przestrzenna pozwala mieszkańcom na wypoczynek zarówno bierny, jak i czynny. Platforma widokowa umożliwia podziwianie panoramy zabytkowego śródmieścia z odmiennej perspektywy. Luźna kompozycja linii wydziela poszczególne części placu, tworzy geometryczne formy, wzbogacone o elementy małej architektury. Plac jest zielony, a jego najważniejszym elementem są drzewa. Pozostawienie na placu części istniejącej zieleni oraz wzbogacenie jej w gatunki odporne na niskie temperatury i zanieczyszczenia (*Acer platanoides*, *Tilia corda*, *Betula pendula*, *Prunus xeminens* 'Umbraculifera') pozwolą na stworzenie enklawy zieleni w mieście.

Pomimo nowoczesnych form zagospodarowania placu udało się go wpisać w zabytkowe otoczenie dzięki stylizowanym obiektom małej architektury. Geometryczne formy podkreślają historyczną zabudowę, nadają reprezentacyjny charakter i wpisują się w stan istniejący, zwłaszcza w przypadku zieleni – drzew i krzewów. Odpowiednie umieszczenie rabat naprowadza na mniejszy plac z pomnikiem pisarki oraz wydziela przestrzeń o charakterze reprezentacyjnym.

³² www.a-ronet.pl/index.php?mod=konkurs&k_id=716 (dostęp: 15.07.2013).

6. PODSUMOWANIE

Plac Marii Konopnickiej posiada interesującą historię. Kiedyś było to tętniące życiem miejsce, którego motorem napędowym był handel. W latach 1989–2012 stało się zaniedbane, omijane przez mieszkańców, wręcz odpychające i gdyby nie ważne centrum komunikacyjne, zostałoby całkowicie zapomniane. Potrzeba jego modernizacji była koniecznością. Stworzenie otwartej przestrzeni placu pozwala na wprowadzenie nowych funkcji współcześnie pożądanym.

Krajobraz, zwłaszcza miejski, jest żywą strukturą, dostosowującą się do zmian zachodzących wraz z rozwojem miasta. Rozwój niesie z sobą nadzieję na poprawę, jak również groźbę przekształceń. Jeżeli w przestrzeni będą zachodziły zmiany, tak jak się to dzieje w przypadku placu Marii Konopnickiej, wpłynie to na poprawię jakości nie tylko tej przestrzeni, ale również jej otoczenia oraz miasta.

Podczas modernizacji przestrzeni miejskich należy zachowywać w symboliczny sposób zabytkowe formy. Charakterystyczny układ urbanistyczny, zabytkowe pierzeje rynku, osie widokowe i panorama śródmieścia składają się w pewien sposób na tożsamość miasta i stanowią jego dziedzictwo kulturowe. Istotnym, choć często nie docenianym elementem jest zieleń, która pomimo swojej zmienności, podobnie jak elementy architektoniczne, jest również częścią historii danego miejsca i tworzy jego tożsamość. Zieleń jest wyrazem zmieniających się na przestrzeni lat potrzeb mieszkańców. W tym sensie jej obecność na placu jest logicznym uwieńczeniem zmian zachodzących w jego przestrzeni, tak jak wszystkie historyczne funkcje, które się w nim pojawiały. Zagospodarowanie i uporządkowanie istniejącej już od 50 lat na placu zieleni jest procesem rewitalizacji ścisłego centrum miasta, która przywróci tę przestrzeń miastu i jego mieszkańcom.

